

УДК 336.773:330.142.2

О. П. Гузенко,
к. е. н., доцент кафедри банківської справи,
ДВНЗ "Криворізький національний університет"

М. В. Адаменко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного
розвитку, ДВНЗ "Криворізький національний університет"

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ ТА ІННОВАЦІЙ

O. Guzenko,
CSc.(Economics), associate professor, Department of banking businesses of SHEI "Kryvyi Rih National University"
M. Adamenko,
CSc.(Economics), associate professor,
Department of business entities finance and innovation development of SHEI "Kryvyi Rih National University"

EVALUATION OF ECONOMIC CONSEQUENCES OF INTERCONNECTION OF BANK CREDIT AND INNOVATIONS

У статті досліджено рольовий аспект та сутнісна характеристика дефініцій "інноваційний проект" та "інвестиційний кредит", встановлено взаємозв'язок між ними. Викладено авторське бачення структурно-логічної схеми створення і впровадження інновацій у взаємозв'язку з їх фінансуванням. Запропоновано алгоритм оцінювання економічних наслідків вибору банківського інвестиційного кредиту для фінансування інновацій, розроблено модель оцінки економічних наслідків взаємозв'язку банківського кредиту та інновацій.

In the article the role aspect and the essence description of definitions "innovative project" and "investment credit" are investigated and interconnection between them is set. The author vision of structurally logical chart of creation and introduction of innovations in interconnection with their financing is expounded. The algorithm of evaluation of economic consequences of choice of innovations credit sources is offered, the model of valuation of economic consequences of interconnection of bank credit and innovations is given.

*Ключові слова: інновація, інноваційний проект, інвестиційний кредит, економічні наслідки.
Key words: innovation, innovative project, investment credit, economic consequences.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інноваційні сегменти вважаються доволі значним індикатором розвитку різних галузей економіки країни, вони виступають учасниками практично всіх заходів фінансово-економічного спрямування, визначаючи шлях реорганізаційного покращення. Обумовленість рольового значення інновацій породжує проблему вибору, створення та накопичення джерел фінансування їх впровадження. У більшості випадків суб'єкти господарювання, враховуючи інноваційні сегменти при розробці стратегії управління та забезпечуючи фінансування інновацій, досягають певного рівня конкурентоспроможності. В свою чергу банківські установи, приймаючи рішення про кредитування інноваційних заходів, передбачають отримання певної величини маржі (прибутку). Тобто виникає взаємовигідна ситуація як для позичальника (суб'єкта господарювання), так і для кредитора (банківської установи), проте відсутність дієвої моделі визначення економічних наслідків від такої угоди знижує рівень обґрунтованості її укладення.

На сучасному етапі розвитку фінансово-кредитних відносин одним з актуальних питань наукових досліджень має стати формування понятійного апарату, здатного адекватно застосовуватися у моделі оцінювання економічних наслідків від впровадження інноваційного сегмента на кредитній основі. При цьому актуалізації набуває перенесення акцентів з визначення сутності інвестиційного кредиту та окремих видів кредитних ризиків, які виникають в інноваційному процесі, на оцінювання економічних наслідків після укладення кредитних угод з метою фінансового забезпечення інноваційних проектів. З огляду на вищевикладене обраний напрям дослідження є актуальним та має практичну значимість.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням визначення сутнісної характеристики кредиту, кредитних відносин та циклів в інвестиційному кредитуванні приділяли багато уваги вчені-економісти: О.І. Копилюк

та О.М. Музичка [1, с. 176—203]; В.Ю. Подчесова, К.В. Карась [2]; М.Б. Перзеке [3]; А.А. Пересада та Т.В. Майорова [4, с. 5—78]; Б.Л. Луців [5, с. 35—61]; В.І. Капран, М.С. Кривченко, О.К. Коваленко, С.І. Омельченко [6, с. 79—102] та інші. В існуючих працях недостатньо уваги приділено питанням кредитування інноваційно-інвестиційних проєктів. Зокрема не визначений механізм та не розглянуто модель проведення оцінки економічних наслідків при кредитуванні проєктів, які забезпечують впровадження інновації.

Справедливо зазначити, що існує велика кількість досліджень, присвячених інноваційній діяльності та фінансуванню впровадження інновацій. Вітчизняні вчені, серед яких Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук [7, с. 6—75], П.П. Микитюк [8, с. 201—218], І.В. Новікова [9], А.Є. Никифоров [10, с. 10—53], А.С. Філатов [11], С.В. Онишко, Т.В. Паєтко та К.І. Швабій [12, с. 38—82], В.П. Соловйов [14] та інші, приділяли багато уваги цьому напрямку досліджень. В той же час потребують нового вивчення питання фінансового забезпечення інновацій в умовах обмеженості грошового ресурсу. Дослідження показують, що у всій різноманітності видів кредиту необхідно знайти ту основу, яка зможе поєднати взаємовигідні умови для впровадження інновацій із урахуванням інтересів як суб'єктів господарювання, так і банківських установ.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є розробка моделі оцінки економічних наслідків взаємозв'язку банківського кредиту та інновації із уточненням ситуаційної характеристики понятійного апарату даної моделі та встановленням напрямів покращення банківського кредитування в інноваційній сфері.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Життєздатність економіки будь-якої країни визначається масштабами та якістю існуючих інноваційних проєктів. Саме інновації радикально впливають на процес господарювання та сприяють розвитку новітніх підходів до управління.

Доведено, характерною рисою сучасності виступає вміння використовувати такий інструмент як інновація. Проте, обмеженість власних фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання призводить до зниження обсягів впровадження інновацій. Така ситуація породжує необхідність звернення підприємців до банківських установ з метою отримання інвестиційного кредиту для фінансування інноваційних проєктів.

Для розуміння такого процесу необхідно визначитися з такими економічними категоріями: інновації; інноваційний проєкт; інвестиційний кредит. Зазначені категорії мають сутнісні характеристики дискусійного характеру. Так, А.Є. Никифоров [10, с. 21] вважає, що інновація представляє собою загально-соціологічну категорію, результат і спонукальний мотив прогресу суспільства у всій його багатомірності. Науковець пропонує сприймати інновацію як "... об'єктивну категорію економічної теорії, яка характеризує якісну зміну продуктивних сил і виробничих відносин на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, удосконалення організаційно-правового механізму економічної діяльності, що забезпечують економічну або суспільну вигоду". О.О. Лапок стверджує, що "... термін "інновація" слід розуміти як інноваційний процес" [13, с. 37]. Натомість у своїй роботі В.П. Соловйов [14, с. 21] визначає, що за охопленням сфер діяльності поняття "інновація" має два трактування: як комплекс всіх етапів життєвого циклу нововведення починаючи з відповідних (причетних до досягнення кінцевого результату) фундаментальних дос-

ліджень; як процес освоєння та розповсюдження нової технології або нової наукомісткої продукції. Водночас у роботі Новікової І.В. [9] розглядається динамічний підхід до визначення інновації як комплексного процесу, який складається зі створення, розробки, доведення до комерційного використання і розповсюдження нового технічного, організаційного, маркетингового чи будь-якого іншого рішення (новації), що задовольняє певні потреби та призводить до якісних змін у виробництві і (або) сфері послуг.

Враховуючи вищевикладене можна зробити висновок. Науковці не лише надають сутнісну характеристику інновації, а й пов'язують її з циклом функціонування. Безумовно, інновація має пройти ряд стадій для того, щоб підтвердити статус дієвості, впливу на зміни згідно з метою та досягнення кінцевого результату. Саме таке твердження, на нашу думку, витікає з тлумачення сутнісної характеристики понятійної категорії "інноваційний проєкт".

Як констатує А.С. Філатов [11], понятійну категорію "інноваційний проєкт" слід розуміти як "...систему взаємодій між цілями і програм їх досягнення, що є комплексом науково-дослідних, дослідно-конструкторських, виробничих, організаційних, фінансових, комерційних і інших заходів". Існують й інші погляди науковців на визначення інноваційного проєкту. За результатами проведених досліджень, на нашу думку, найповніше і комплексно суть інноваційного проєкту розкриває у своїй праці П.П. Микитюк [8, с. 202]. Тлумачення даного поняття демонструє рисунок 1.

Окреслене тлумачення понятійної категорії "інноваційний проєкт" базується на деталізованій основі та висвітлює кінцеву мету його розробки і впровадження. Крім того, така характеристика віддзеркалює взаємозв'язок між різними елементами проєкту, що дозволяє забезпечити появу та реалізацію інновацій. Проте відомо, що дієвість інноваційного проєкту залежить від повного покриття витрат джерелами фінансування, котрі в сучасних умовах господарювання, у більшості випадків представлені змішаною структурою.

Вивчення основних проблем фінансування інноваційних проєктів показало, що підприємницький сектор економіки, який дійсно адаптує інноваційні сегменти, за останні роки активізувався в напрямі залучення інвестиційних кредитів. Це пояснюється декількома моментами:

- з'явилася нагальна потреба підвищення рівня конкурентоспроможності товарів і послуг, бо платоспроможність населення України, на базі реально існуючої соціально-економічних проблем, є досить низькою;
- впровадження інновацій потребує більшого обсягу досліджень за різними складовими проєкту, що призводить до суттєвого збільшення витрат, ніж по класичному інвестиційному проєкту;
- реальність адаптації інноваційного сегмента тісно пов'язана із появою ризику різного спрямування, і, як наслідок, виникає потреба додаткових витрат на розробку заходів протидії;
- інноваційний проєкт, матиме можливість реального досягнення кінцевої мети лише за умови залучення висококваліфікованих кадрів, які мають риси інтелектуальності, творчості та креативності, а тому — потребують суттєвого фінансування їхнього розвитку.

Отже, лише окреслення ключових моментів засвідчило доволі широкий спектр витрат, який має понести підприємець, що впроваджує інноваційний проєкт. Тому зрозуміло, що вирішення поставленої проблеми лежить в площині інвестиційного кредитування.

Тлумачення понятійної категорії "інвестиційний кредит" неодноразово висвітлювалося в працях вітчизняних

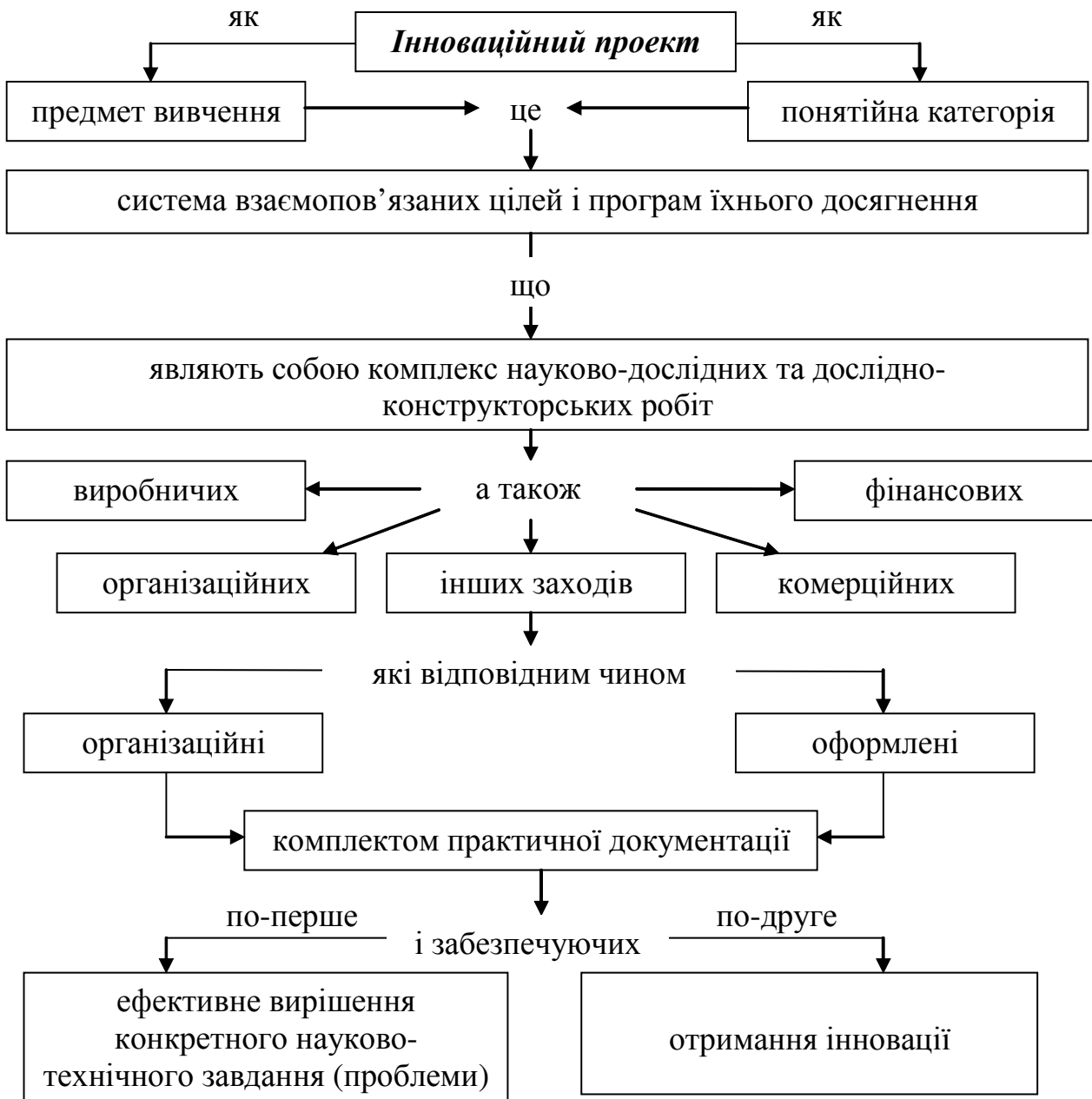

Рис. 1. Схема сутнісної характеристики понятійної категорії "інноваційний проект" за П.П. Микитюк

Джерело: авторське представлення на основі джерела [8, с. 202]

вчених-економістів. Так, А.А. Пересада та Т.В. Майорова [4, с. 5] розкривають дану категорію з позиції економічних відносин між кредитором і позичальником з приводу фінансування інвестиційних заходів на засадах повернення, як правило, з виплатою відсотка. Як стверджують С.В. Онишко, Т.В. Паєнтко та К.І. Швабій [12, с. 140], банки можуть кредитувати усі етапи життєвого циклу нововведення. При цьому науковці констатують: "... процентна ставка за кредит на інноваційну діяльність встановлюється в залежності від її ефективності, терміну окупності, відповідності пріоритетів науково-технічного розвитку і ступеню ризику заходів, що кредитуються" [12, с. 140].

Більшість фахівців банківської справи вважають, що ризиковий характер інноваційної діяльності перешкоджає широкому залученню комерційних банків у кредитування інновацій. Крім того, для суб'єктів господарювання кредитування інноваційних проектів залишається більш ризиковим способом зовнішнього фінансування, оскільки

вартість залучення кредиту, як правило, є фіксованою, не залежить від результатів діяльності підприємства та підлягає обов'язковому поверненню у визначений термін.

У разі прийняття управлінського рішення стосовно отримання банківського інвестиційного кредиту, для впровадження інноваційного проекту підприємці готують пакет документів, у яких засвідчується процес створення і впровадження інновацій.

Структурно-логічна схема створення і впровадження інновацій у взаємозв'язку з фінансуванням цього процесу представлена на рисунку 2.

За результатами проведених досліджень можна стверджувати, що банківський інвестиційний кредит як джерело фінансування інновацій характеризується рядом позитивних рис: з одного боку, можливістю залучення у достатньо великих розмірах, що забезпечує більший обсяг впровадження інновацій; з іншого боку, забезпеченням значного зовнішнього контролю за ефективністю його використання.

Рис. 2. Структурно-логічна схема створення і впровадження інновацій у взаємозв'язку з їх фінансуванням

Джерело: авторська пропозиція.

На думку С.В. Онишко, Т.В. Паєнтко та К.І. Швабій [12, с. 143], "... ефективність банківської системи по відношенню до інноваційно-інвестиційної діяльності визначається такими можливостями:

- швидко і надійно отримати кредит під інноваційну програму на прийнятних умовах;
- отримати максимально-можливий обсяг допомоги від банку в реалізації інноваційної програми".

Проте незалежно від того, який обсяг банківського інвестиційного кредиту отримає підприємство під інноваційний проект виникає нагальна потреба оцінювання економічних наслідків від такого взаємозв'язку. У даному випадку варто звернутися до методики визначення грант-елементу. Саме цей критерій характеризує розмір відхилень вартості конкретного кредиту на умовах, запро-

понованих комерційним банком, від середньоринкової вартості аналогічних кредитних інструментів. З банківської практики відомо, що при здійсненні ранжування значень грант-елемента можна оцінити доцільність залучення підприємством інвестиційного кредиту відповідно до кредитних умов і пропозицій окремих банків. Нами запропоновано удосконалити метод оцінки доцільності вибору банківського інвестиційного кредиту для фінансування інновацій на основі грант-елементу.

На нашу думку, як підприємцям (інвесторам), так і банкам (кредиторам), які беруть участь у фінансовому забезпеченні інноваційного проекту, необхідно мати удосконалений алгоритм для оцінювання економічних наслідків вибору банківського інвестиційного кредиту для фінансування інновацій (рис. 3).

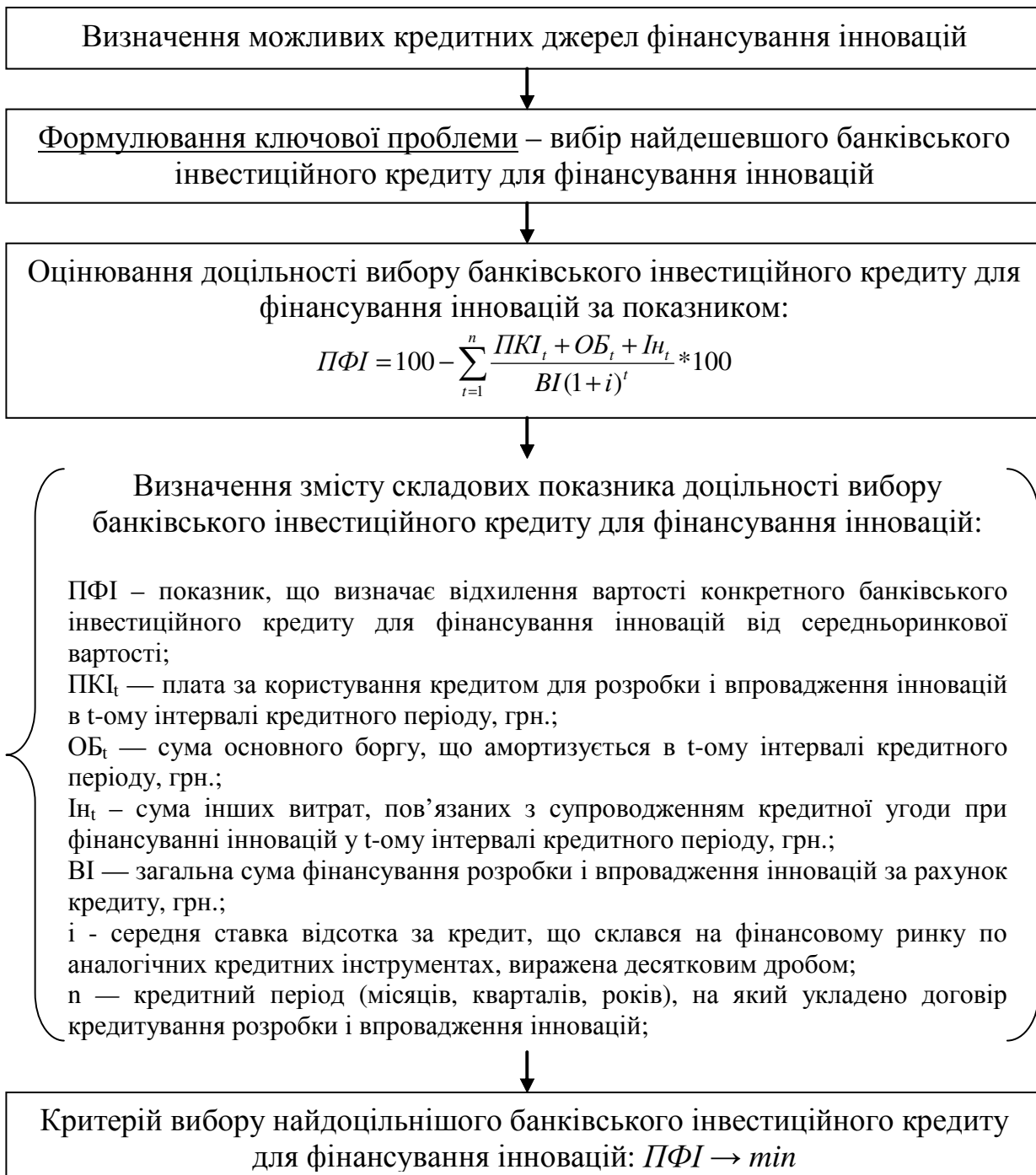

Рис. 3. Схема змісту оцінювання економічних наслідків вибору банківського інвестиційного кредиту для фінансування інновацій

Джерело: авторська пропозиція.

На відміну від існуючого при оцінюванні доцільності вибору банківського інвестиційного кредиту, який необхідно залучити у фінансування інновацій, враховується не лише плата за користування кредитним ресурсом, а й сума інших витрат, пов’язаних з супроводженням кредитної угоди.

Менеджери комерційних банків, маючи запропонований алгоритм, зможуть у порівнянні оцінити різні умови кредитування, а суб’єкти господарювання — отримати дієвий інструмент вибору того банківського кредитного ресурсу та умов його отримання для фінансування інновацій, який не призведе до збитковості та буде найбільш вигідним. Крім того, стає зрозумілим, що ал-

горитм оцінювання економічних наслідків вибору банківського інвестиційного кредиту фінансування інновацій є лише складовою загальною моделлю оцінки економічних наслідків взаємозв’язку банківського кредиту та інновацій (рис. 4).

Зазначена модель може бути використана як кредитними менеджерами банку, так і фінансовими аналітиками підприємства під час впровадження інновацій. В основу запропонованої моделі покладено декілька економічних кроків, котрі охоплюють, перш за все, моніторинг, тобто нагляд і контроль за процесом адаптації банківського інвестиційного кредиту в циклі фінансового забезпечення інноваційного проекту. Розробка проекту вклю-

Рис. 4. Модель оцінювання економічних наслідків взаємозв'язку банківського кредиту та інновацій

Джерело: авторська пропозиція.

чає обов'язкове оцінювання грошових потоків, отже, у нашому випадку пропонується залучати класичні існуючі критерії оцінювання ефективності інноваційних проектів: показники прибутковості та окупності; показники порівняльної цінності та ризику; індекс рентабельності інноваційного проекту.

Інформація по даним критеріям, на нашу думку, надасть можливість підкріпити управлінське рішення щодо

обсягу, умов та необхідності залучення банківського інвестиційного кредиту у фінансуванні інновації. Крім того, запропонована модель дозволяє забезпечити розширення інформаційної бази для управлінського рішення.

У цілому впровадження інновації за допомогою банківського кредиту може мати позитивний ефект. Така теза ґрунтується на тому, що залучення банківських інвестиційних кредитів надає можливість підприємству-по-

зичальнику вивільнити частку власних ресурсів фінансування та залучити їх для більш необхідних потреб.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Результати проведених досліджень надали можливість авторам зробити ряд висновків. Інновації виступають ключовим інструментом розвитку підприємницького сектора, проте обмеженість власних фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання призводить уповільнення їх адаптації. Тому сучасне підприємство розглядає можливість залучати банківські кредити для фінансування інновацій. З метою покращення даного процесу, на нашу думку, необхідно: удосконалити нормативно-законодавчу платформу з позиції зменшення відсоткової ставки за інвестиційними кредитами із одночасним визначенням умов компенсації втрат банку від зниження ціни на позикові ресурси; передбачити у практичній діяльності обох сторін кредитної угоди механізм оцінювання економічних наслідків взаємозв'язку позикового ресурсу та інновації. Дану проблему пропонується вирішити за рахунок впровадження моделі оцінки економічних наслідків взаємозв'язку банківського кредиту та інновації. Ключовим алгоритмом запропонованої моделі виступає алгоритм оцінювання доцільності вибору банківського інвестиційного кредиту для фінансування інновацій. Крім того, кредитним менеджерам сучасного комерційного банку варто залучати повний моніторинг процесу кредитування інновацій, який передбачає нагляд і контроль за формуванням інформаційного потоку для прийняття більш виваженого управлінського рішення.

Напрямом подальших наукових досліджень може стати прикладний аспект оцінювання взаємозв'язку банківського кредиту та інновації. Прикладні розрахунки варто провести на базі інформації декількох банківських установ, що сприятиме підвищенню якісного рівня досліджень.

Література:

1. Копилюк О.І. Банківські операції: [навч. посіб.] / О.І. Копилюк, О.М. Музичка. — [2-ге вид. випр. і доповн.] — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 536 с.
2. Подчесова В.Ю. Дослідження кредитно-інвестиційної діяльності банків України / В.Ю. Подчесова, К.В. Карась // Часопис економічних реформ: науково-публічний журнал. — 2012. — № 4 (8). — С. 92—97.
3. Перзеке М.Б. Вплив банківського інвестиційного кредитування на розвиток галузей національної економіки / М.Б. Перзеке // Вісник Української академії банківської справи. — 2013. — № 1. — С. 94—100.
4. Пересада А.А. Інвестиційне кредитування: [навч. посіб.] / А.А. Пересада, Т.В. Майорова. — К.: КНЕУ, 2002. — 271 с.
5. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій: [монографія] / Б.Л. Луців. — Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. — 320 с.
6. Капран В.І. Банківські операції: [навч. посіб.] / В.І. Капран, М.С. Кривченко, О.К. Коваленко, С.І. Омельченко. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 208 с.
7. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробка та комерціалізація: [монографія] / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. — К.: КНЕУ, 2003. — 394 с.
8. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент: [навч. посіб.] / П.П. Микитюк. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 400 с.
9. Новікова І.В. Інноваційний потенціал підприємства: оцінка та фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку (за матеріалами підприємств алмазно-інструменталь-

ного виробництва України): автореф. дис. к. е. н.: 08.06.01 / І.В. Новікова; КНЕУ. — К., 2003. — 17 с.

10. Никифоров А.Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління: [монографія] / А.Є. Никифоров. — К.: КНЕУ, 2010. — 420 с.

11. Філатов А.С. Особливості формування крос-функціональних команд для управління інноваційними проектами / А.С. Філатов // Управління проектами та розвиток виробництва. — 2010. — № 3. — С. 75—85.

12. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності: [навч. посіб.] / С.В. Онишко, Т.В. Паєнтко, К.І. Швабій. — К.: КНТ, 2008. — 256 с.

13. Лапко О.О. Інноваційна діяльність у системі державного регулювання. — К.: УЕП НАНУ, 1999. — 254 с.

14. Соловьев В.П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций). — Киев: Феникс, 2006. — 560 с.

References:

1. Kopyliuk, O.I. (2012), *Bankivski operatsii* [Banking operations], 2nd ed, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
 2. Podchesova, V.Yu. (2012), "Research credit and investment activity of banks Ukraine", *Chasopys ekonomichnykh reform: naukovo-publichnyj zhurnal*, vol. 4, no. 8, pp. 92—97.
 3. Perzeke, M.B. (2013), "The impact bank investment crediting for development of branches of national economics", *Visnyk Ukrain'skoi akademii bankiv'skoi spravy*, vol. 1, pp. 94—100.
 4. Peresada, A.A. (2002), *Investytsijne kredyтування* [Investment lending], KNEU, Kyiv, Ukraine.
 5. Lutsiv, B.L. (2001), *Bankiv'ska diial'nist' u sferi investytsij* [Banking in investment], *Ekonomichna dumka, Kart-blansh, Ternopil*, Ukraine.
 6. Kapran, V.I. (2006), *Bankiv'ski operatsii* [Banking operations], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
 7. Antoniuk, L.L. (2003), *Innovatsii: teoriia, mekhanizm rozrobka ta komertsializatsiia* [Innovation: theory, mechanism, development and commercialization], KNEU, Kyiv, Ukraine.
 8. Mykytiuk, P.P. (2007), *Innovatsijnyj menedzhment* [Innovation management], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
 9. Novikova, I.V. (2003), "The innovative potential of the company: evaluation, financial and investment ensuring of development (based on enterprise diamond tool production Ukraine)" Ph.D. Thesis, Economics, KNEU, Kyiv, Ukraine.
 10. Nykyforov, A.Ye. (2010), *Innovatsijna diial'nist': teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia* [Innovative activity: theory and practice of public administration], KNEU, Kyiv, Ukraine.
 11. Filatov, A.S. (2010), "Features of formation of cross-functional teams for managing innovation projects", *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva*, vol. 3, pp. 75—85.
 12. Onyshko, S.V. (1999), *Finansove zabezpechennia innovatsijnoi diial'nosti* [Financial provision of innovative activity], KNT, Kyiv, Ukraine.
 13. Lapko, O.O. (1999), *Innovatsijna diial'nist' u sistemii derzhavnoho rehuliuвання* [Innovation activity in the system of state regulation], UEP NANU, Kyiv, Ukraine.
 14. Solov'ev, V.P. (2006), *Innovatsionnaja dejatel'nost' kak sistemnyj process v konkurentnoj jekonomike (Synergeticheskie jeffekty innovacij)* [Innovative activities as systemic process in a competitive economy (Synergistic effects of innovation)], Feniks, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 17.01.2014 р.*